

Bloque 2. Tema 19.

A crise da Restauración: a quebra do sistema, a Crise de 1917, os gobernos de concentración e a Guerra de Marrocos

A quenda pacífica entra en crise a finais do século XIX, sobre todo a raíz do aumento dos grupos sociais que non se sentían representados polo sistema turnista. Estes grupos, principalmente urbanos, consolídanse co desenvolvemento da industrialización e o aumento consecuente da taxa de urbanización. As clases medias urbanas abrazan o republicanismo, o movemento obreiro e os nacionalismos periféricos consolídanse, e todas estas tendencias actuarán como opositores ao réxime oligarca. Sen embargo, os elementos máis desestabilizadores foron o asasinato en mans dun anarquista de Cánovas en 1897 e a morte de Sagasta en 1903, xa que provocan o fraccionamento e descomposición dos partidos dinásticos e, sobre todo, o Desastre de 1898, que foi a principal crise da rexencia de María Cristina de Habsburgo.

No ano 1895 comeza unha **insurrección independentista en Cuba**, á que se unirían máis tarde Filipinas e, en moita menor medida, Puerto Rico. O Goberno español respondeu cunha forte represión sobre a poboación local, o que foi aproveitado por medios vencellados a intereses económicos estadounidenses para poñer á poboación en contra dos españois para poder intervir no conflito e facerse cos recursos cubanos, como a produción de azucre. Neste contexto, a explosión do acorazado Maine no porto de La Habana serviu de escusa para que **o goberno dos Estados Unidos declarase a guerra a España**. A guerra foi rápida e contundente, xa a escuadra española non podía competir fronte aos norteamericanos, o que produciu en poucos días unha rápida derrota. As negociacións de paz rematan coa sinatura do **Tratado de París**, polo que **España recoñecía a independencia de Cuba e cedía Porto Rico, Filipinas e a illa de Guam aos Estados Unidos**.

Esta derrota, cualificada como “**Desastre do 98**”, causou en España un **forte impacto na opinión pública, nos partidos políticos e nas clases medias**. Os intelectuais desenvolveron unha reflexión crítica sobre España marcada pola desmoralización, o pesimismo e a idea de decadencia, como se pode observar nas obras de autores da Xeración do 98, como Pío Baroja ou Miguel de Unamuno. Os militares sentíronse frustrados e responsabilizaron do fracaso aos políticos e pecháronse progresivamente nunha actitude de defensa corporativa dos seus intereses. Prodúcese o divorcio entre o turnismo e os militares. Ademais xorde o rexeneracionismo, un movemento liderado por Joaquín Costa, que abogaba pola rexeneración de España, para rematar co caciquismo, o atraso e a falta de democracia e corrupción. Así, España entraba nunha nova fase, que

estará caracterizada pola inestabilidade.

Esta inestabilidade redundou na **debilidade dos gobernos**, como mostrou o conflito que enfrontou a militares e catalanistas nos inicios do reinado de Alfonso XIII. O malestar dos militares polas críticas ao exército tras o desastre do 98 provocou o **asalto a publicacións catalanistas críticas co exército**, a revista satírica Cu-Cut e o xornal La Veu de Catalunya, na Barcelona de 1905. Na polémica subseguinte os militares conseguiron o perdón dos asaltantes e a aprobación da **Lei de xurisdiccións** (1906), que establecía que os delitos que se considerase que atentaban contra a patria e o exército serían xulgados polos tribunais militares. Desta maneira, ante a debilidade dos gobernos, *o poder militar comezou a impoñerse ao poder civil* e aflorou unha nova mentalidade militar moi corporativista e que consideraba ao exército o defensor da unidade nacional.

Os inicios do reinado de Alfonso XIII estiveron marcados polo **espírito rexeneracionista** que pretendía revisar o sistema e modificar os aspectos necesarios para superar os problemas do país e adaptarse ás novas demandas sociais e políticas. Tras a morte dos fundadores dos partidos dinásticos, Cánovas e Sagasta, produciuse unha **crise de liderazgo en ambas formacións**. Os seus sucesores máis destacados, Maura e Canalejas, tentaron unha rexeneración do sistema “dende arriba”. Primeiro, o **gobierno conservador de Maura** propuxo unha reforma electoral para evitar a influencia do caciquismo, mais a inclusión na lei electoral do artigo 29 impediu que esta reforma conseguise sanear o sistema pois permitía a elección automática dos candidatos, se estes eran os mesmos (ou menos) que os escanos en liza por cada circunscrición, o que foi aproveitado polo caciquismo que se pretendía combater.

En 1909, produciuse a primeira crise grave que sufriu o sistema da Restauración tras a Guerra de Cuba. Esta crise estivo moi vinculada á denominada **Guerra de Marrocos**. Na **Conferencia de Alxeciras** de 1906 a España fóralle atribuído o control do norte de Marrocos. Os acordos, buscados para compensar a perda de Cuba, Porto Rico e Filipinas, permitían aproveitar a zona para o ferrocarril e a explotación mineira. Para facer efectivo o dominio español enviáronse tropas desde Ceuta e Melilla, pero a derrota do Barranco do Lobo en 1909 e o ataque directo ao prestixio nacional e aos intereses económicos que isto supuxo, levou ao Goberno á mobilización dos reservistas.

Esta mobilización provocou un forte malestar social que desembocou na denominada **Semana Tráxica de Barcelona**. O embarque dos reservistas destinados a combater na guerra de Marrocos no porto de Barcelona provocou unha explosión do descontento popular e o

amotinamento da poboación. Entre os amotinados había anarquistas, republicanos e catalanistas que tomaron as rúas durante unha semana. Apareceu o anticlericalismo, pois producíronse numerosos ataques contra a Igrexa, queimando conventos e destrozando os seus bens, xa que consideraban que a Igrexa beneficiaba aos intereses das clases dominantes. O goberno de Maura respondeu cunha forte represión (destacando o fusilamento de Ferrer i Guardia) o que provocou importantes protestas a nivel nacional e internacional e a caída do goberno, forzada por Alfonso XIII e apoiada polos liberais. Comenzou así a ruptura da quenda de partidos.

Paralelamente, *a oposición, marxizada do sistema canovista, vai recollendo cada vez máis apoios*. Os partidos republicanos acadan moita forza co Partido Radical de Lerroux. En 1910 o PSOE (en alianza cos republicanos) obtén por vez primeira representación parlamentaria. Os anarquistas seguen ensanchando as súas bases de apoio e tamén en 1910 crean o seu sindicato, a Confederación Nacional del Trabajo (CNT). En Cataluña, País Vasco e Galicia crecen en importancia os partidos nacionalistas.

Tras fracasar as propostas de Maura coa Semana Tráxica, o **goberno liberal de Canalejas** tentará aplicar un novo proxecto rexeneracionista con un programa de reformas que buscaban afrontar os principais problemas do país: o problema relixioso (lei do cadeado), a cuestión social (reformas na lexislación laboral e medidas de protección social), o problema rexionalista (lei de mancomunidades provinciais) e o problema de Marrocos (creación do Protectorado). O asasinato de Canalejas e a oposición conservadora provocaron a paralización e o fracaso das mesmas.

En 1914, durante o goberno do conservador Eduardo Dato, comezaba a **Primeira Guerra Mundial**. Nesta guerra España non participou directamente pero si indirectamente, subministrando todo tipo de produtos para os países que participaron. Isto provocou unha *subida de prezos no país, mais os soldos non aumentaron* coa mesma rapidez que os prezos, o que desencadeou un gran malestar social.

Todo isto desembocou na profunda **crise de 1917**, manifestada en tres ámbitos diferentes, o militar, o político, e o social:

- Os militares crearon as **Xuntas de Defensa**, onde os membros descontentos do exército espuxeron as súas reivindicacións económicas, profesionais (salarios, ascensos) e corporativas e conseguiron impoñer ás súas demandas ao poder civil.
- No plano político a crise manifestouse mediante a **Asemblea de Parlamentarios**, onde un

grupo de deputados e senadores da oposición, a iniciativa da Lliga Catalanista, demandaron un cambio na Constitución (cara unha democratización do sistema) e de Goberno.

- A crise social manifestarase xa na **folga xeral** contra o coste da vida, organizada pola UXT e a CNT en 1916. O conflito social agravouse coincidindo coa Asemblea de Parlamentarios e levou ao PSOE e a UXT (co apoio dos anarquistas da CNT) a convocar unha **folga xeral revolucionaria**, co fin de derrocar o réxime. Moi seguida en Barcelona, Madrid, País Vasco e Asturias, esta folga acabou cunha forte represión gubernamental.

Despois de 1917, tras a represión destes conflitos a quebra do sistema era evidente. Os partidos dinásticos estaban rotos. O seu fraccionamento acabou coa alternancia, unha das bases da estabilidade do sistema. Para enfrontarse á inestabilidade apareceron os chamados **gobiernos de concentración** nacional, eran gobernos formados pola coalición de diferentes partidos nos que participaron os distintos grupos nos que se achaban divididos tanto o Partido Conservador como o Liberal, e incluso catalanistas da Lliga como Cambó, temerosos da revolución obreira.

O descontento social, agudizado pola recesión económica da posguerra mundial e o influxo da Revolución rusa de 1917 favoreceu un enorme incremento da afiliación aos sindicatos. A conflictividade social agudizouse:

- En Andalucía e Estremadura coñécese ao periodo 1918-1920 como o **trienio bolxevique**, coa intensificación das mobilizacións campesiñas e a ocupación e repartición de terras dirixidos polos dous grandes sindicatos (CNT e UGT). Estas revoltas desembocarán nunha forte represión por parte do goberno.
- No mundo urbano e industrial a conflictividade provocou a radicalización das posicións da patronal e os sindicatos. Incrementáronse as **folgas e conflitos laborais** (como o da Canadiense, a compañía eléctrica de Barcelona). Os grupos anarquistas desenvolveron unha actividade violenta a través de atentados contra o capital e a burguesía. A resposta da patronal foi o **pistoleirismo** (co asasinato de destacados líderes obreiros como Salvador Seguí) e o fomento dos sindicatos libres para romper as folgas e enfrontarse ao sindicalismo anarquista. No período que vai dende 1917 ata 1923 sucedéronse os actos terroristas e os asasinatos cometidos por pistoleiros tanto da patronal como dos sindicatos. O goberno, presionado pola patronal, cedeu a orde pública aos militares (como o xeneral Martínez Anido, nomeado gobernador civil de Barcelona) que impuxeron a represión e apoiaron as

actuacións da patronal.

Finalmente, o fracaso militar en Marrocos, provocado polo **desastre de Annual**, marcará a crise definitiva da Restauración. Tras a primeira guerra mundial (1914-1918) o goberno español decidira ocupar definitivamente o territorio do Protectorado español establecido no norte de Marrocos polo acordo hispano-francés de 1912. En 1921, o intento do exército español de asegurar o dominio da rexión do Rif acabará no coñecido como desastre de Annual. As tropas do xeneral Silvestre foron cercadas na poboación de Annual polos rifeños dirixidos por Abd el-Krim, que conseguiron con acabar coa maioría dos soldados españois, uns 10.000, que pereceron en Annual ou na súa retirada cara a Melilla.

Esta derrota provocou un forte impacto na opinión pública, unha investigación parlamentaria (expediente Picasso) e a petición de responsabilidades, con fortes críticas ao exército, aos políticos e ao rei, co que aumentou a oposición á monarquía.

Ante a cantidade de problemas, o réxime tiña unicamente dúas posibilidades para sobrevivir: democratizarse (alterando as bases sociais e políticas do sistema) ou impoñer unha solución dictatorial co pretexto de por á fronte do país un “cirurxán de ferro” que puxese remedio aos males de España. A incapacidade do réxime para transformarse favoreceu a imposición dunha **ditadura en 1923, co golpe de Estado do xeneral Miguel Primo de Rivera**.